

ŠEST PRVIH STIHOVA GETEOVA PREPJEVA
»KLAGGESANG VON DER EDLEN FRAUEN
DES ASAN AGA«

JEVTO M. MILOVIĆ

Geteov prepjev »Žalostne pjesance plemenite Asan-aginice« »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga« štampan je anonimno 1778. g. u Herderovoj zbirci narodnih pjesama *Volkslieder*. Herder govori u svojim napomenama o porijeklu pojedinih pjesama u zbirci *Volkslieder*. Za pjesmu o Asanaginici kaže: »Prijevod ove plemenite pjesme nije od mene; nadam se da ću ubuduće dati više ovakvih (pjesama)« (»Die Übersetzung dieses edlen Gesanges ist nicht von mir; ich hoffe, in der Zukunft derselben mehrere zu liefern«).¹ Pod Geteovim imenom pojavio se ovaj prepjev prvi put 1789. g. u osmoj svesci *Skupljenih Geteovih djela*. »Na istom mestu, kao prva u Drugoj zbirci pesama, ostala je 'Hasanaginica' i u Kotinim izdanjima Geteovih Dela, sve do trećeg izdanja — poslednjeg za pesnikova života ('letzter Hand') — u kojem se pojavljuje među 'Baladama'. Vajmarsko Izdanje Geteovih dela vratilo ju je opet na staro mesto (2. Band — 1888 —, str. 49—52, i Lesearten, str. 304/305)«.²

Kad je nastao Geteov prepjev »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«? On je nastao, po svoj prilici, 1775. g. Gete tvrdi u svom poznatom eseju »Serbische Lieder« iz 1825. g. da »ima već pedeset godina« odkako je »preveo« ovu pjesmu (»Schon sind es fünfzig Jahre, dass ich den Klaggesang der edlen Frauen Asan Aga übersetzte . . .«).³

¹ *Herders Werke*, herausgegeben von Theodor Matthias, Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut, zweiter Band, str. 289.

² M[ilan] Č[určin], »Mladi Gete, kao prevodilac 'Hasanaginice'«, *Nova Evropa*, Zagreb, knj. XXV, broj 3. i 4, str. 110.

³ *Goethes Werke*, Weimarer Ausgabe, Abteilung, II, Bd. 41, str. 136—153.

Poznato je da je talijanski prirodnjak i geograf opat Alberto Fortis objavio u Veneciji 1774. g. svoje djelo *Put po Dalmaciji (Viaggio in Dalmazia)*. Odjeljak »o Morlacima« i »Zalostnu pjesancu plemenite Asan-aginice«, koju je Fortis objavio u svome djelu na našem jeziku i u talijanskom prijevodu, preveo je s talijanskoga na njemački njemački pisac Fridrih August Klemens Vertes. On je taj svoj prijevod štampao anonimno u Bernu 1775. g. pod naslovom *Die Sitten der Morlacken*. Gete je, po svoj prilici, na svom putu u Švajcarsku, upoznao 1775. g. taj Vertesov prijevod. Na osnovu originala, Fortisovog talijanskog prijevoda i Vertesovog prijevoda Gete je majstorski prepjevao tužnu baladu o Asanaginici. Svom prepjevu dao je naslov »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«. Evo prvih šest stihova toga Geteova prepjeva:

»Was ist Weisses dort am grünen Walde?
Ist es Schnee wohl oder sind es Schwäne?
Wär' es Schnee, er wäre weggeschmolzen;
Wären 's Schwäne, wären weggeflogen.
Ist kein Schnee nicht, es sind keine Schwäne,
's ist der Glanz der Zelten Asan Aga.«⁴

Ti stihovi glase na našem jeziku kako ih je Fortis zabilježio:⁵

»Scto se bjeli u gorje zelenoj?
Al — su snjezi, al — su Labutove?
Da — su snjezi vech — bi okopnuli;
Labutove vech — bi poletjeli, (a)
Ni — su snjezi, nit — su Labutove;
Nego sciator Aghie Asan-Aghe.«

Fortisov prijevod na talijanskom jeziku glasi:⁶

»Che mai biancheggia là nel verde bosco?
Son nevi, o Cigni? Se le fosser nevi
Squagliate omai sarebbonsi: se Cigni
Mosso avrebbero il volo. Ah! non son bianche
Nevi, o Cigni colà; sono le tende
D' Asano, il Duce...«

Evo Vertesovog prijevoda na njemačkom jeziku:⁷

»Klag-Gesang von der edlen Braut des Asan aga.
Was ist im grünen Wald dort jene Weisse?
Schnee? oder Schwäne? Sey es Schnee: er müsste
Geschmolzen endlich seyn, und Schwäne wären
Davon geflogen. Weder Schnee noch Schwäne,
Es sind die Zelten Asans, unsers Herzogs.«

⁴ *Goethes Werke*, Weimarer Ausgabe, Abteilung I, Bd. II, str. 49.

⁵ Alberto Fortis, *Viaggio in Dalmazia*, Venecija 1774, Volume Primo, str. 98.

⁶ *Ibid.*, str. 99.

⁷ *Die Sitten der Morlacken*, aus dem Italiänischen (des abbate Alberto Fortis) übersetzt [von Friedrich August Klemens Werthes], Bern 1775, str. 91—99.

Geteov prepjev prvih šest stihova »Asanaginice« mnogo se razlikuje od Vertesovog i Fortisovog prijevoda. Kod Vertesa i kod Fortisa »stih prevoda... samo po izuzetku odgovara stihu originala«. ⁸ Vertes prevodi šest naših stihova sa pet njemačkih. I Fortis i Vertes preveli su naš deseterac jedanaestercem (endekasilab). Prijelaz iz deseterca u jedanaesterac je prilično glomazan. Vertes i Fortis nijesu razumjeli pojedine riječi originalnoga teksta. Nijesu u svom prijevodu zadržali ni interpunkciju izvornika. Često su se pri prevođenju služili opkoračenjem (*enjambement*). Bez ikakva razloga prenosili su mehanički dijelove misli iz jednog stiha u drugi:

»Schnee? oder Schwäne? Sey es Schnee: er müsste
Geschmolzen endlich seyn, und Schwäne wären
Davon geflogen...« (F. A. C. Werthes).

»Son nevi, o Cigni? Se le fosser nevi
Squagliate omai sarebbonsi: se Cigni
Mosso avrebbero il volo. Ah! non son bianche
Nevi...« (Alberto Fortis).

Opkoračenja su razbijala ritam u pojedinim stihovima. Sam prijevod je mnogo izgubio u tečnosti.

Gete se pri prevođenju »Asanaginice« služio Vertesovim njemačkim prijevodom i Fortisovim talijanskim prijevodom. Uveliko je iskoristio i originalni tekst. On se udubio u naš jezik koji mu je bio sasvim nepoznat. Preveo je stih po stih. Pogodio je stopu i ritam originala. Obratio je veliku pažnju redu riječi izvornika. U svome poznatom eseju »Serbische Lieder« iz 1825. g. on je izjavio da je preveo »Asanaginicu« »mit Ahnung des Rhythmus und Beachtung der Wortstellung des Originals«. On je izbjegao opkoračenja, zadržao je uglavnom interpunkciju izvornika. Ponegdje je odstupio od originalnog teksta i od njemačkog i talijanskog prijevoda. On je težio za što većom tačnošću. Brižljivo je i savjesno pristupio svome poslu. Pjesmu »Asanaginicu« prepjevao je našim desetercem.

Gete odstupa već u prvom stihu svoga prepjeva i od originala, i od Vertesa, i od Fortisa: »Was ist Weisses dort am grünen Walde?«. Kod njega stoji: »dort am grünen Walde«, u originalnom tekstu: »u gorje zelenoj«, kod Vertesa: »im grünen Wald dort«, kod Fortisa: »là nel verde bosco«. Geteu je izgledala neprirodna bjelina u zelenoj šumi (»im grünen Wald«, »là nel verde bosco«). Zbog toga je, po svoj prilici, upotrijebio izraz *na ivici (kraj) zelene šume* (»am grünen Walde«). Time je slika, naravno, postala jasnija. Gete je od »tromoga« Vertesova stiha: »Was ist im grünen Wald dort jene Weisse?« iskovao nov stih koji je gibak i koji zvoní. U njemu je zadržao aliteraciju suglasnika »w« na koju je naišao i u Vertesovu prijevodu.

⁸ M[iloš] T[ri v u n a c], »Geteov prepev 'Asanaginice'«, *Letopis Matice srpske*, Novi Sad 1932, knj. 332, sv. 1—3, str. 18.

Drugi stih Geteovog prepjeva: »Ist es Schnee wohl oder sind es Schwäne?« sasvim je vjeran originalu. Jasan je i tečan. Mladi Gete je tu upotrijebio izraz »wohl«, kojega nema ni u originalnom tekstu, ni kod Vertesa, ni kod Fortisa. To je on učinio iz metričkih razloga da bi istjerao čist deseterac, a i da bi riječju »wohl« »umekšao« pitanje: »Ist es Schnee wohl...?« U stihu je provedena aliteracija suglasnika »sch« i »w«. Na kraju riječi »Schnee« nalazi se zatvoreni dugi vokal »e«, a riječ »Schwäne« ima u osnovnom slogu dugo otvoreno »ä«, a u drugom slogu poluvokal »e«. Tim nizanjem istih suglasnika i samoglasnika stih je postao tečan i zvučan. Kako li je tek neritmičan naš stih: »Al — su snjezi, al — su Labutove?« u Vertesovu i Fortisovu prijevodu:

»Schnee? oder Schwäne?...« (Werthes).
 »Son nevi, o Cigni?...« (Fortis).

Oko prepjeva trećega stiha originala: »Da-su snjezi vech — bi okopnuli« Gete se, izgleda, dosta mučio. U prvom izdanju njegova prepjeva »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga« taj je stih glasio: »Wär' es Schnee da, wäre weggeschmolzen.«⁹ Kasnije ga je Gete dotjerao i izmamio iz njega više melodije: »Wär' es Schnee, er wäre weggeschmolzen«. Taj je stih vjeran prijevod originalnog teksta. Gete je samo preveo našu množinu »snjezi« njemačkom jedninom »Schnee«.

Četvrti stih njegova prepjeva: »Wären 's Schwäne, wären weggeflogen« sasvim odgovara izvorniku. U trećem i četvrtom stihu nalazi se retorsko pitanje koje sadrži u sebi i odgovor. Konjunktivi:

»Wär' . . . , er wäre weggeschmolzen;
 Wären 's . . . , wären weggeflogen«,

preglašeni vokali »ä«, koji u ta dva stiha preovladavaju, i nizanje suglasnika »w«, koje izaziva u našem sjećanju njemačku riječ »Weh«, izgleda kao da bi htjeli izraziti bolove i tugu Asan age koji ranjen leži pod šatorom.

U petom stihu: »Ist kein Schnee nicht, es sind keine Schwäne« Gete dva puta upotrebljava odrečni oblik: »kein Schnee nicht«. U njegovoj pjesmici »Meeres Stille« sretamo isto dvostruko odricanje: »Keine Luft von keiner Seite...« U Geteovom rodnom mjestu Frankfurtu na Majni i u nekim drugim predjelima Njemačke može se i dan-današnji čuti dvostruko nijekanje: »Ich bin nicht kein Jüngling«. U svome stihu: »Ist kein Schnee nicht, es sind keine Schwäne« Gete ni za dlaku nije odstupio od izvornoga teksta: »Ni — su snjezi, nit — su Labutove«.

⁹ *Herders Werke*, Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut, Bd. II, str. 274—278.

Šestim stihom: »s ist der Glanz der Zelten Asan Aga«, koji u originalu glasi: »Nego sciator Aghie Asan-Aghe« i kojim se zaokružuje cjelina od pet stihova o kojima je gore bila riječ, — Gete je izrično uklonio sumnju koja je izražena u prethodnim stihovima. On je dodao šestom stihu originala riječ »der Glanz« koje nema ni u izvorniku, ni kod Vertesa, ni kod Fortisa. U originalnom tekstu stoji: »Nego sciator«, kod Vertesa: »Es sind die Zelten Asans«, kod Fortisa: »sono le tendee«, Gete je izraz »der Glanz« upotrijebio zbog bjeline, sjaja i blistavosti o kojima se govori u samom početku naše pjesme »Asanaginice«.¹⁰

U Geteovim pjesmama »An ein goldenes Herz, das er am Halse trug« i »Vom Berge« iz 1775. g. pojavljuje se aliteracija suglasnika »w« i »l«:

»Wenn ich, liebe Lili, dich nicht liebte,
Welche Wonne gäb' mir dieser Blick!
Und doch, wenn ich, Lili, dich nicht liebte,
Wär', was wär' mein Glück?«

Kamila Lucerna¹¹ i Milan Ćurčin smatraju ovo ponavljanje suglasnika »w« i »l« metričkim uticajem početka Geteovog pre-

¹⁰ Interesantno je ovdje spomenuti pjesmu njemačkog pjesnika Bartholda Hajnriha Brokesa (1680—1747) »Kirschblüte bei der Nacht« koju je Gete mogao poznavati. U toj se pjesmi govori o rascvjetanoj trešnji na mjesecini. Evo nekoliko stihova iz te pjesme:

»Ich sahe mit betrachtendem Gemüte
Jüngst einen Kirschbaum, welcher blühte,
In kühler Nacht beim Mondenschein;
Ich glaubt, es könne nichts von grössrer Weisse sein.
Es schien, als wär' ein Schnee gefallen;
Ein jeder, auch der kleinste Ast
Trug gleichsam eine rechte Last
Von zierlich weissen runden Ballen.
Es ist kein Schwan so weiss, da nämlich jedes Blatt,
Indem daselbst des Mondes sanftes Licht
Selbst durch die zarten Blätter bricht,
Sogar den Schatten weiss und sonder Schwärze hat.
Unmöglich, dacht ich, kann auf Erden
Was weissers aufgefunden werden.
Indem ich nun bald hin, bald her
Im Schatten dieses Baumes gehe...
Und ward noch einen weissern Schein,
Der tausendmal so weiss, der tausendmal so klar...
Der Blüte Schnee schien schwarz zu sein
Bei diesem weissen Glanz. Es fiel mir ins Gesicht
Von einem hellen Stern ein weisses Licht...«

(Echtermeyer, *Deutsche Gedichte von den Anfängen bis zur Gegenwart*, neugestaltet von Benno von Wiese, Düsseldorf 1965, str. 123—124).

¹¹ Camila Lucerna, *Die südslavische Ballade von Asan Agas Gattin und ihre Nachbildung durch Goethe*, Berlin, Verlag von Alexander Duncker, 1905 str. 16, i M. Ćurčin, *Intimna pozadina Goetheove prerade 'Hasanaginice'*, Poseban otisak iz 304. knjige Rada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, str. 83.

pjeva »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«. Nije ni to isključeno. Ali se, istini za volju, mora ovdje napomenuti da sretamo kod Getea sličnu aliteraciju i u njegovim ranijim pjesmama. U njegovoj ljubavnoj pjesmi »Christel« iz 1774. g. često se ponavlja suglasnik »w«:

»Ich seh' sie dort, ich seh' sie hier
Und weiss nicht auf der Welt,
Und wie und wo und wann sie mir,
Warum sie mir gefällt.«

Getea su pak često privlačili bjelina i svjetlucanje snijega i rosnih kapljica koje se penju uz sunčane zrake put nebesa. Duvna-nevjesta iz njegove balade »Die Braut von Korinth«, koja je kao avet ustala iz svoga groba i došla u posjetu svome zaručniku da ga voli i da mu »krv pije«, — bijela je kao snijeg: »Wie der Schnee so weiss«; bijeli su njen veo i njena haljina: »Tritt mit weissem Schleier und Gewand«; bijela je i njena ruka koja djeluje kao priviđenje: »Mit Erstaunen eine weisse Hand«; i njen mrtvački pokrivač je takođe bijel; kao krpa je blijedo i bezbojno njeno lice.

Geteova balada »Die Braut von Korinth« pojavila se 1798. g. Potrebno je ovdje naglasiti da je Gete 1789. g. objavio prvi put pod svojim imenom svoj prepjev »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«. Taj svoj prepjev stavio je na čelo druge zbirke svojih raznih pjesama. On je time ukazao veliku pažnju našoj »Asanaginici«.

Govoreći o »intimnoj pozadini Goetheove prerade 'Hasanaginice'«, Milan Čurčin kaže:¹²

»Upisujući u svoj švicarski dnevnik datum (16. juna 1775) kad se prvi put sastao sa svojim nekadašnjim školskim drugom Pasavantom, sa kojim je onda pošao na izlet u snježne bregove, Goethe kaže, da su prije svega željeli da vide čuvena mjesta iz povijesti o Wilhelmu Tellu i da se popnu na Rigi. To su bili baš najduži dani u godini. 'Uveče, oko tri-četvrt-na-osam' — piše u autobiografiji — 'stajali smo naspram oba vrha što se — jedan uz drugoga — moćno dižu u oblake, naspram takozvanih 'Schwyzer-Haken', i tu smo na našem putu prvi put naišli na snijeg, koji se na onim obroncima bio zadržao još od zime'; a onda ih je snijeg stalno pratio, i on u više navrata spominje lijepi izgled u snježnim brdima i dolinama, snijeg kojega se nisu mogli nagledati te koji ih je svojom bjelinom i čistotom ispunjavao ushićenjem za prirodu, pa i željom da nacrtaju ono što pred sobom vide. U hartijama je ostalo šesnaest Goetheovih skica s tog njegova puta po Švicarskoj. Pred tim ljepotama prirode i veličanstvenim izgledom, mladi Goethe padao je u ljubavni zanos, sjećajući se napuštene vjerenice; pa ništa lakše nego da su mu — u tim časovima kad [su] se u njegovim mislima i u njegovu

¹² M. Čurčin, »Intimna pozadina Goetheove prerade 'Hasanaginice'«, str. 99—100 i M. Čurčin, *Die Hintergründe von Goethes 'morlackischem' Lied 'von der edlen Frauen des Asan Aga', Südost-Forschungen*, München 1956, knj. XV, str. 489—491.

ŠEST PRVIH STIHOVA GETEOVA PREPJEVA

raspoloženju izmjenjivali i sukobljavali snažni utisci ljubavi u daljini i prirode pred njime — padali češće na um početni stihovi iz naše »Žalostne pjesance«, sa kojom se tada baš bješe upoznao:

Što se bijeli u gori zelenoj,
Je li snijeg il' su labudovi? . . .¹³

Sjećanje na predjele kroz koje je prošao i na pojedinosti koje su na njega ostavile nezaboravan utisak, Goethe je — pored crteža — bilježio te utiske i riječima, da bi ih što bolje zapamtio i — kad mu zatreba — iskoristio, pa je na taj način — kako sam kaže — 'dočaravao sebi unutrašnjju prisutnost pojedinih izgleda i prizora u tolikoj mjeri, da mu je svako mjesto — kad bi mu zatrebalo za priču ili pjesmu — lebdjelo pred očima i stajalo na raspolaganju . . .«.

Geteu se morao duboko urezati u sjećanje početak »Asanaginic«: »Was ist Weisses dort am grünen Walde? . . .« i nije ga se tako lako mogao osloboditi. On je, po svoj prilici, nadahnuo Geteovu pjesmu »Magisches Netz« koja se pojavila 1803. g. U samome početku te pjesme osjeća se prizvuk tipičnog pitanja s početka »Asanaginic«:¹³

»Sind es Kämpfe, die ich sehe?
Sind es Spiele? Sind es Wunder?
Fünf der allerliebsten Knaben,
Gegen fünf Geschwister streitend,
Regelmässig, taktbeständig,
Einer Zaub'rin zu Gebote . . .«

Dalje se u pjesmi govori o bijeloj boji. Gete upotrebljava štaviše i izraze »Himmelsflocken gleich an Weisse«, koji nas opominju na prvi stih »Asanaginic«: »Was ist Weisses dort am grünen Walde?«:

»Blanke Spiesse führen jene,
Diese flechten schnelle Fäden . . .
So mit Ringen, Streiten, Siegen,
Wechselflucht und Wiederkehren
Wird ein künstlich Netz geflochten,
Himmelsflocken gleich an Weisse,
Die vom Lichten in das Dichte
Musterhafte Streifen ziehen,
Wie es Farben kaum vermöchten.«

I Geteova poznata pjesma »Liebliches«, koja je ugledala svijet 1814. g. stoji, bez svake sumnje, pod uticajem prvih stihova »Asanaginic«:¹⁴

¹³ *Goethes Werke*, Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, sv. I, str. 200.

¹⁴ J. W. von Goethe, *Werke*, Wien-H. — Zürich, sv. I, str. 455. — Vidjeti ovdje moj rad »Das Echo der serbokroatischen Volkspoesie in der deutschen Literatur« (*Jahrbuch des Wiener Goethe-Vereins*, Beč, knj. 68, 1964, str. 175—177.

»Was doch Bunt es dort verbindet
Mir den Himmel mit der Höhe?
Morgennebelung verblindet
Mir des Blickes scharfe Sehe.

Sind es Zelte des Vesires,
Die er lieben Frauen baute?
Sind es Teppiche des Festes,
Weil er sich der Liebsten traute?

Rot und weiss, gemischt, gesprenkelt,
Wüsst' ich Schönres nicht zu schauen;
Doch wie, Hafis, kommt dein Schiras
Auf des Nordens trübe Gauen?

Ja, es sind die bunten Mohne,
Die sich nachbarlich erstrecken
Und, dem Kriegesgott zum Hohne,
Felder streifweis freundlich decken.

Möge stets so der Gescheute
Nutzend Blumenzierde pflegen,
Und ein Sonnenschein, wie heute,
Klären sie auf meinen Wegen!«

Nije, mislim, potrebno ovdje navoditi Geteove stihove:

»Was doch Bunt es dort verbindet...
Sind es Zelte des Vesires...
Sind es Teppiche des Festes...
Rot und weiss, gemischt, gesprenkelt,
Wüsst' ich Schönres nicht zu schauen...
Ja, es sind die bunten Mohne...«

ni spominjati početne Geteove stihove iz žalosne balade »Asanaginice«:

»Was ist Weisses dort am grünen Walde?
Ist es Schnee wohl oder sind es Schwäne?...«

kojih se, nema sumnje, često sjećao veliki njemački majstor.

Uvodni stihovi u »Asanagicu« u Geteovu prepjev u uticali su i na Vilhelma Heringa (1799—1871), pjesnika takozvane »Mlade Njemačke« koji je pisao pod pseudonimom Wilibald Alexis. Na to je upozorio 1932. g. poznati hrvatski germanist G. Šamšalović.¹⁵ Poznat je Heringov roman »Die Hosen des Herrn von Bredow«. U prvom poglavlju toga romana »nalazi se reminiscenca na prvu strofu 'Hasanaginice' sa poznatim poređenjem agina šatora sa snijegom i labudovima«. Bijela boja i opis prirode iz uvoda »Asanaginice« privukli su Heringa. Evo odlomka iz njegova romana »Die Hosen des Herrn von Bredow«:

¹⁵ D-r G. Šamšalović, »Jedan odjek Geteove 'Hasanaginice'«, *Nova Evropa*, marta 1932, str. 236—238.

»Wer heut' von den fernen Hügeln auf dieses Waldeck gesehen, hätte es nicht still und einsam gefunden. Zuerst hätte ein weisser, wallender Glanz das Auge getroffen, dann ringelten Rauchwirbel empor, und um die schwebenden Feuer bewegten sich Gestalten. Schnee war das Weisse nicht, denn die Bäume röteten sich zwar schon herbstlich, aber sie schüttelten noch sparsam ihre welken Blätter ab, und die Wiesen prangten noch in kräftigem Grün. Schnee war es nicht, denn es blieb nicht liegen; es flatterte und rauschte auf, hellen Lichtglanz werfend und dann wieder verschwindend. Schwäne waren es auch nicht, die aufflattern wollen, und die Flügel wieder sinken lassen. Das hätten Riesenvögel sein müssen, deren es im Havellande und der Zauch nie gegeben hat... Auch Zelte nicht, denn es bewegte sich hin und her, und wer näher kam, sah deutlich zwischen den Feuern Hütten aufgerichtet, zierliche von Stroh und rohere von Kiefergebüsch. Eine Lagerung war es, aber der Einsame brauchte sich nicht vor Raubgesellen zu fürchten... es war ein Lager allerdings, aber nicht von Kriegsknechten... es war ein Feldlager.«

Pod uticajem prvih šest stihova Geteova prepjeva »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga« nastala je i pjesma »Eugenie« poznatoga njemačkoga liričara Adelberta fon Šamisoa (1781—1838), koja se pojavila 1825. g. Na to je još poodavno upozorio Ludvig Gajger.¹⁶

Evo cijele Šamisoove pjesme »Eugenie«:

»Was doch mag so mildes Licht verbreiten?
Ist's ein Sternbild? ist es eine Rose?
Wär 's ein Sternbild, wär' es schon verglommen
Vor des lauten Tages weissem Scheine;
Wär' es eine Rose, würden blasser,
Minder rosig ihre Wangen scheinen,
's ist kein Sternbild, ist auch keine Rose,
Nein, es ist die allerschönste Jungfrau,
Ist Eugenie, die hervorgekommen.

Aber wie sie rings die Augen wendet,
Sind es Rosen, frisch erblühte Rosen,
Die vor ihr errötend sich verneigen.
Sagt, ihr Rosen, sprach die holde Jungfrau,
Sagt, ihr schönsten mir der blühnden Blumen,
Wer euch eingab, so mich zu erfreuen?

Und erwidern flüsterten die Rosen:.....
Schwester, Herrin, schönste du von allen,
's ist die Liebe, die du wohl auch kennest,
's ist die Liebe, die uns dir zu eigen
Hat gegeben. Sei es uns beschieden,
Nur für dich zu blühen und verblühen,
Und wir werden selbst uns selig preisen.

¹⁶ *Gedichte* von Adelbert von Chamisso, mit biographischer Einleitung von Prof. Dr. Ludwig Geiger, Verlag von Philipp Reclam jun., Leipzig.

Leisen Trittles, lauschend hervorgegangen
Kam zur Stund' des Glückes Sohn, Herr Baeyer,
Den zu seiner Braut die Sehnsucht führte;
Wohlbekanntes Trittles leises Hallen
Hat die süsse Jungfrau gleich vernommen,
Wendet lieberschreckt sich zu dem Freunde,
Lieberschreckt versenkt er seine Blicke
In des klaren Auges tiefen Spiegel,
Und verstummend schauen sich die beiden
Lang' wie Sonn' und Mond einander schauen.

Sag', mir' Gene, fand er spät die Worte,
»Sage, schönste mir der blühnden Rosen,
Wer dir eingab, so mich zu beglücken?«

Und erwidern flüsterte die Jungfrau:
»Trauter Liebbling, nächster meinem Herzen,
's ist die Liebe, die du wohl auch kennest,
's ist die Liebe, die mich dir zu eigen
Hat gegeben! Sei es mir beschieden,
Nur für dich zu blühen und verblühen,
Und ich werde selbst mich selig preisen.«

Arme Rosen, wie ganz anders klangen
Eure Worte aus dem süßen Munde.«

Prvi put objavio je ovu Šamisoovu pjesmu Kosman u poznatoj zbirci *Deutsche Dichtung* 1888. g. Pjesma je posvećena Evgeniji Bajer. Njenu ljepotu su mnogi pjesnici opjevali.

Po Šamisou ruže su se zarumenile od Evgenijeva pogleda. Cvijet bi bio van sebe od sreće kad bi uvenuo za njenu ljubav. Zaljubljena Evgenija, čedo nježnih i plemenitih ruža, bila bi presretna kad bi joj se dopustilo da živi i umire za mladića koga voli.

Kakva razlika između naše čedne Asanaginice, koja ni jednom jedinom riječju ne daje na znanje svome mužu Hasan-agi da ga voli, i između lijepe mlade Evgenije, koja otvoreno priznaje svome dragom da živi i umire za nj!

Da li je ovdje potrebno navoditi početnih šest stihova Geteova prepjeva »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«:

»Was ist Weisses dort am grünen Walde? ...«

i dovesti ih u vezu s početnim stihovima Šamisove pjesme »Eugenie«:

»Was doch mag so mildes Licht verbreiten? ...?«

Šamiso je ispjevao svoju pjesmu »Eugenie« u našem narodnom desetercu s cezurom poslije četvrtoga i desetoga sloga koji je takođe pozajmio od Getea.

Ima još jedna lirski pjesma kod Šamisoa u kojoj se osjeća uticaj prvih šest stihova Geteovog prepjeva »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«. To je Šamisoova pjesma »Minnedienst« koja je nastala 1830. g. U trećoj i četvrtoj strofi te pjesme odjekuje tipično pitanje s hipotetičnim odgovorom koje sretamo u samome početku »Hasanaginice«:¹⁷

»Sind es Sterne, sind es Sonnen,
Die in meiner Nacht sich zeigen?
Sind 's die Augen meiner Herrin,
Welche über mich sich neigen?
»Schmeichler! Schmeichler! Sterne, Sonnen
Sind es nicht, wovon ihr dichtet;
Sind die Augen einer Dame,
Die auf euch sie bittend richtet!«

Ti početni stihovi Geteova prepjeva uticali su i na njemačkog pjesnika Viktora Blitgena (1844—1920). U prvim dvjema strofama Blitgenove pjesme »Sirenenklänge« iz 1880. g. osjeća se njihov uticaj:¹⁸

»Was raschelt und blinket aus Schilf und Rohr,
Und reget dort weisse Glieder?
Vergnügt sich ein badender Nixenchor?
Ist' leuchtendes Schwanengefieder?

Und als ich kam in des Ufers Bereich,
Ich fand nicht schwimmende Schwäne,
Nicht spielten die Nixen im schilfichten Teich:
Es sass da die schöne Sirene«.

Treba ovdje istaći da je naša balada o plemenitoj Asanaginici poslije Geteovog prepjeva oko trideset puta prevedena na razne evropske jezike. Prevedena je nekoliko puta i na njemački jezik.¹⁹ Geteov majstorski prepjev uticao je gotovo i na sve kasnije njemačke prevodioce. Naročito su jak uticaj na njih izvršili šest prvih stihova Geteovog prepjeva »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«.

Evo kako je Jakov Grim preveo tih šest početnih stihova »Asanaginice«.²⁰ »Was ist weiszes am grünen berge? ist es schnee oder sind es schwäne? wär es schnee, er wäre weggeschmolzen, schwäne wären weggeflogen; es ist nicht schnee, es sind nicht schwäne, sondern zelte des Aga Asan Aga«.

¹⁷ *Chamisso's Werke*, herausgegeben von Heinrich Kunz, Leipzig und Wien, Bibliographisches Institut, knj. I, str. 128—129.

¹⁸ Victor Blüthgen, *Gedichte*, Leipzig 1880, str. 178.

¹⁹ Upor. ovdje i dragocjenu studiju Mire Janković, *Tri engleska prijevoda »Hasanaginice« u Škotskoj*, Poseban otisak iz 304. knjige Rada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, str. 135—158.

²⁰ *Göttingische gelehrte Anzeigen*, 1823, str. 177—178, i *Recensionen und vermischte Aufsätze* von Jacob Grimm, Berlin 1869, Erster Theil, str. 202.

Grim je upotrijebio u svome prijevodu iste izraze koje sretamo u prvih šest stihova Geteovoga prepjeva. Zadržao je u svome prijevodu i isti red riječi kakav je i kod Getea: »Was ist weisses am grünen berge?« Izraz: »u gori zelenoj«²¹ preveo je na njemački izrazom: »am grünen berge«. Drugi stih originalnoga teksta: »Il' je snijeg, il' su labudovi?« glasi u Grimovom prijevodu: »ist es schnee oder sind es schwäne?« U drugom stihu svoga prepjeva Gete je dodao riječ »wohl« i na taj je način došao do deseterca:

»Ist es Schnee wohl oder sind es Schwäne?«

Treći stih Grimova prijevoda: »wär es schnee, er wäre weggeschmolzen« sasvim se poklapa s trećim stihom Geteova prepjeva: »Wär' es Schnee, er wäre weggeschmolzen«. I četvrti stih u Grimovom prijevodu: »schwäne wären weggeflogen« zavisan je od četvrtoga stiha Geteova prepjeva: »Wären 's Schwäne, wären weggeflogen«.

Tereze A. L. fon Jakob (Talvj) prepjevala je 1826. g. »Žalostnu pjesnu plemenite Asan-aginice«. Ona se u svome prepjevu izdašno poslužila Geteovim prepjevom »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«. Prva četiri stiha njenoga prepjeva gotovo se u dlaku poklapaju sa prva četiri stiha Geteova prepjeva:²²

»Was Ist Weisses dort am grünen Bergwald?
Ist es Schnee wohl, oder sind es Schwäne?
Wär' es Schnee, es wäre weggeschmolzen,
Wären 's Schwäne, wären weggeflogen...«

Kamila Lucerna prepjevala je 1909. g. »Žalostnu pjesnu plemenite Asan-aginice«. I njen je prepjev uveliko zavisan od Geteovog prepjeva »Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga«.

Neka bude ovdje navedeno prvih šest stihova njenog prepjeva:²³

»Siehst du 's blinken am Gebirg dem grünen?
Meinst du Schnee ist 's? oder sind es Schwäne?
Wär es Schnee, der wäre weggeschmolzen;
Längst schon wären Schwäne weggeflogen;
Ist kein Schneegefeld, kein Schwangefieder,
Asan Agas Zeit ist 's, das so schimmert«.

²¹ Jakov Grim je preveo na njemački prvih šest stihova »Žalostne pjesne plemenite Asanaginice« iz *Male prstonarodne slaveno-serbske pjesnarice* koju je izdao Vuk Stefanović Karađžić u Beču 1814, str. 113.

²² *Volkslieder der Serben*, metrisch übersetzt und historisch eingeleitet von Talvj, Zweite Lieferung, Halle 1826, str. 165—168.

²³ Camilla Lucerna, *Zur Asanaginica*, Zagreb 1909, str. 5—8.

ŠEST PRVIH STIHOVA GETEOVA PREPJEVA

Jevto Milović: DIE ERSTEN SECHS VERSE DER GOETHESCHEN
NACHDICHUNG DES »KLAGGESANGES VON DER EDLEN FRAUEN
DES ASAN AGA«

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der Verfasser analysiert die ersten sechs Verse der Nachdichtung von Goethe unter Hinzuziehung des Originaltextes, der italienischen Übersetzung des Volksliedes »Asanaginica« von Fortis, sowie der deutschen Übertragung von Friedrich August Klemens Werthes und zeigt daran die Abweichungen der Goetheschen Nachdichtung. Weiter stellt der Verfasser fest, dass die ersten sechs Verse der Goetheschen Nachdichtung des Klaggesanges auf Goethes eigene Gedichte: »An ein goldenes Herz, das er am Halse trug« und »Liebliches«, auf Willibald Alexis' Roman »Die Hosen des Herrn von Bredow«, auf Adelbert von Chamisso's Gedicht »Eugenie« und auf das Gedicht »Sirenenklänge« von Victor Blüthgen Einfluss ausübten.